

BETEGTÁJÉKOZTATÁS ÉS BELEEGYEZÉS ANESZTEZIOLÓGIAI ÉS INTENZÍV TERÁPIÁS BEAVATKOZÁS ELŐTT

• Aneszteziológiai és Intenzív Terápiás Szakmai Kollégium •

AZ AJÁNLÁS CÉLJA

Utoljára 1993-ban dolgozott ki az Aneszteziológiai és Intenzív Terápiás Szakmai Kollégium ajánlást az érzéstelenítés előtti betegfelvilágosításra vonatkozóan. Több okból vált időszerűvé annak átdolgozása. Egyrészt megváltozott a törvényi szabályozás 1997-ben, másrészt megváltozott a társadalmi környezet, a betegek jogérzékenysége.

A betegek az 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) alapján egyre szélesebb körű tájékoztatást várnak el gyógykezelésükkel kapcsolatban, igénylik az arra vonatkozó rendelkezési lehetőséget.

Szükségesnek látjuk az érzéstelenítést végzők részletes tájékoztatását. A fentiek miatt a kollégium megfogalmazta az érzéstelenítés előtti felvilágosítás, beleegyezés tartalmi, alaki elvárásait az 1997. évi CLIV. törvénnyel összhangban. Ajánlást tesz általános és speciális beavatkozásokra vonatkozó tájékoztatási anyagokra.

Ezek alapján javasoljuk, hogy minden munkahely dolgozzon ki egy, a saját viszonyainak leginkább megfelelő tájékoztatási és beleegyező nyilatkozato(ka)t. A betegfelvilágosítás és beleegyezés előfeltétele a személyes beteg-orvos kapcsolat.

JOGI SZABÁLYOZÁS

Az ajánlás a 2006. július 1-jén hatályos egészségügyi törvény alapján készült.
Az ajánlás megfogalmazásakor különösen a törvény alábbi szakaszait tartottuk szem előtt:

A BETEGEK JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI

A tájékoztatáshoz való jog

13. § (1) A beteg jogosult a számára egyéniesített formában megadott teljes körű tájékoztatásra.
- (2) A betegnek joga van arra, hogy részletes tájékoztatást kapjon
- a) az egészségi állapotáról, beleértve ennek orvosi megítélését is,
 - b) a javasolt vizsgálatokról, beavatkozásokról,
 - c) a javasolt vizsgálatok, beavatkozások elvégzésének, illetve elmaradásának lehetséges előnyeiről és kockázatairól,
 - d) a vizsgálatok, beavatkozások elvégzésének tervezett időpontjairól,
 - e) döntési jogáról a javasolt vizsgálatok, beavatkozások tekintetében,
 - f) a lehetséges alternatív eljárásokról, módszerekről,
 - g) az ellátás folyamatáról és várható kimeneteléről,
 - h) a további ellátásokról, valamint
 - i) a javasolt életmódról.
- (3) A betegnek joga van a tájékoztatás során és azt követően további kérdésre.
- (4) A betegnek joga van megismerni ellátása során az egyes vizsgálatok, beavatkozások elvégzését követően azok eredményét, esetleges sikertelenségét, illetve a várttól eltérő eredményt és annak okait.
- (5) A cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképes betegnek is joga van a korának és pszichés állapotának megfelelő tájékoztatáshoz.

- (6) A betegnek joga van megismerni az ellátásban közvetlenül közreműködő személyek nevét, szakképesítését és beosztását.
- (7) A tájékoztatáshoz fűződő jogok gyakorlásához szükséges feltételeket a fenntartó biztosítja.
- (8) A betegnek joga van arra, hogy számára érthető módon kapjon tájékoztatás, figyelemmel életkorára, iskolázottságára, ismereteire, lelkiállapotára, e tekintetben megfogalmazott kívánságára, valamint arra, hogy a tájékoztatásához szükség esetén és lehetőség szerint tolmácsot vagy jeltolmácsot biztosítsanak.

14. § (1) A cselekvőképes beteg a tájékoztatásáról lemondhat, kivéve, ha betegsége természetét ismernie kell ahhoz, hogy mások egészségét ne veszélyeztesse. Ha a beavatkozásra a beteg kezdeményezésére és nem terápiás célból kerül sor, a tájékoztatásról való lemondás csak írásban érvényes.
- (2) Az (1) bekezdés szerinti rendelkezéseket a 16. életévét betöltött kiskorú személy esetén is alkalmazni kell.
- (3) A tájékoztatás joga a beteget akkor is megilleti, ha beleegyezése egyébként nem feltétele a gyógykezelés megkezdésének.

Az önrendelkezéshez való jog

15. § (1) A beteget megilleti az önrendelkezéshez való jog, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható.
- (2) Az önrendelkezési jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza, figyelembe véve a 20. §-ban előírt korlátozásokat.
- (3) A betegnek joga van arra, hogy a kivizsgálását és kezelését érintő döntésekben részt vegyen. Az e törvényben foglalt kivételektől eltekintve bármely egészségügyi beavatkozás elvégzésének feltétele, hogy ahhoz a beteg megítélésétől, fenyegetéstől és

kényszertől mentes, megfelelő tájékoztatáson alapuló beleegyezését (a továbbiakban: beleegyezését) adja.

- (4) A beteg a (3) bekezdésben foglalt beleegyezését szóban, írásban vagy ráutaló magatartással megadhatja, kivéve, ha e törvény eltérően nem rendelkezik.
- (5) Az invazív beavatkozásokhoz és a 197. § szerinti önkéntes gyógykezelésbe vételhez a beteg írásbeli, vagy – amennyiben erre nem képes – két tanú együttes jelenlétében, szóban vagy más módon megtett nyilatkozata szükséges.
- (6) A beteg a beavatkozás elvégzéséhez való beleegyezését bármikor visszavonhatja. A beleegyezés alapos ok nélküli visszavonása esetén azonban kötelezhető az ennek következtében felmerült és indokolt költségek megtérítésére.

16. § (1) A cselekvőképes beteg – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – közokiratban, teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy – írásképtelensége esetén – két tanú együttes jelenlétében megtett nyilatkozattal

a) megnevezheti azt a cselekvőképes személyt, aki jogosult helyettes a beleegyezés, illetve a visszautasítás jogát gyakorolni, illetve akit a 13. § alapján tájékoztatni kell,

b) az a) pontban meghatározott személy megjelölésével vagy anélkül a (2) bekezdés szerinti személyek közül bárkit kizárhat a beleegyezés és a visszautasítás jogának helyette történő gyakorlásából, illetve a 13. § szerinti tájékoztatásból.

- (2) Amennyiben a beteg cselekvőképtelen és nincs az (1) bekezdés a) pontja alapján nyilatkozattételre jogosult személy, a beleegyezés és a visszautasítás jogának a (4) bekezdésben foglalt korlátok közötti gyakorlására – az (1) bekezdés b) pontjában foglaltak figyelembevételével – a megjelölt sorrendben az alábbi személyek jogosultak:

- a) a beteg törvényes képviselője, ennek hiányában
b) a beteggel közös háztartásban élő, cselekvőképes

ba) házastársa vagy élettársa, ennek hiányában

bb) gyermeke, ennek hiányában

bc) szülője, ennek hiányában

bd) testvére, ennek hiányában

be) nagyszülője, ennek hiányában

bf) unokája,

c) a b) pontban megjelölt hozzátartozója hiányában a beteggel közös háztartásban nem élő, cselekvőképes

ca) gyermeke, ennek hiányában

cb) szülője, ennek hiányában

cc) testvére, ennek hiányában

cd) nagyszülője, ennek hiányában

ce) unokája.

(3) Az egy sorban nyilatkozattételre jogosultak ellentétes nyilatkozata esetén a beteg egészségi állapotát várhatóan legkedvezőbben befolyásoló döntést kell figyelembe venni.

(4) A (2) bekezdés szerinti személyek nyilatkozata – kizárólag a 13. §-ban foglalt tájékoztatást követően – a kezelőorvos által javasolt invazív beavatkozásokhoz történő beleegyezésre terjedhet ki. E nyilatkozat azonban – a 20. § (3) bekezdése szerinti eset kivételével – a beavatkozással fölmerülő kockázatoktól eltekintve nem érintheti hátrányosan a beteg egészségi állapotát, így különösen nem vezethet súlyos vagy maradandó egészségkárosodáshoz. A nyilatkozatról a beteget cselekvőképessé válását követően azonnal tájékoztatni kell.

(5) Az egészségügyi ellátással kapcsolatos döntésekben a cselekvőképtelen, illetve korlátozottan cselekvőképes beteg véleményét a szakmailag lehetséges mértékig figyelembe kell venni abban az esetben is, ha a beleegyezés, illetve a visszautasítás jogát a (2) bekezdés szerinti személy gyakorolja.

(6) Az (1) bekezdés szerinti rendelkezéseket a 16. életévét betöltött kiskorú személy esetén is alkalmazni kell.

(7) A (4) bekezdés rendelkezéseit a korlátozottan cselekvőképes beteg törvényes képviselője, illetve a korlátozottan cselekvőképes beteg által a 16. § (1) bekezdés a) pontja alapján

megnevezett személy nyilatkozatára is alkalmazni kell.

17. § (1) A beteg beavatkozásokba történő beleegyezését vélelmezni kell, ha a beteg egészségi állapota következtében beleegyező nyilatkozat megtételére nem képes, és

a) a 16. § (1) bekezdés a) pontja szerinti személy nyilatkozatának beszerzése késedelemmel járna:

b) invazív beavatkozások esetén akkor, ha a 16. § (1) bekezdés a) pontja vagy a 16. § (2) bekezdése szerinti személy nyilatkozatának beszerzése késedelemmel járna és a beavatkozás késedelmes elvégzése a beteg egészségi állapotának súlyos vagy maradandó károsodásához vezetne.

(2) A beteg beleegyezésére nincs szükség abban az esetben, ha az adott beavatkozás vagy intézkedés elmaradása

a) mások – ideértve a 24. hetet betöltött magzatot is – egészségét vagy testi

épségét súlyosan veszélyezteti, továbbá

b) ha – a 20–23. §-okra is figyelemmel – a beteg közvetlen életveszélyben van.

18. § (1) Amennyiben egy invazív beavatkozás során annak olyan kiterjesztése válik szükségessé, amely előre nem volt látható, az erre irányuló beleegyezés hiányában a beavatkozás kiterjesztése – a (2) bekezdés szerinti eset kivételével – csak akkor végezhető el, ha a) azt sürgős szükség fennállása indokolja, vagy

b) ennek elmaradása a beteg számára aránytalanul súlyos terhet jelentene.

(2) Amennyiben a beavatkozás (1) bekezdés szerinti kiterjesztése a beteg valamely szervének vagy testrészének elvesztéséhez vagy funkciójának teljes kieséséhez vezetne, a beavatkozás kiterjesztése – az abba történő beleegyezés hiányában – csak közvetlen életveszély fennállása esetén vagy az (1) bekezdés b) pontja szerinti esetben végezhető el.

19. § (1) A beteg írásbeli beleegyezése szükséges bármely – a beavatkozással összefüggésben – életében eltávolított sejtjének, sejtalkotórészének, szövetének, szervének, testrészének – egészségügyi ellátásával össze nem függő – bármilyen célú felhasználásához. Nem kell a beteg beleegyezése ezen anyagok szokásos módon történő megsemmisítéséhez.

(2) A betegnek – e törvény keretei között – joga van arra, hogy halála esetére rendelkezzen a holttestét érintő beavatkozásokról. A beteg e törvény rendelkezései szerint megtilthatja, hogy holttestéből szervet és szövetet átültetés, egyéb gyógyító célú felhasználás, kutatás vagy oktatás céljából eltávolítsanak.

A beteg kötelezettségei

26. § (1) A beteg az egészségügyi szolgáltatás igénybevételekor köteles tiszteletben tartani az erre vonatkozó jogszabályokat és az egészségügyi szolgáltató működési rendjét.

(2) A beteg – amennyiben ezt egészségi állapota lehetővé teszi – köteles az ellátásában közreműködő egészségügyi dolgozókkal képességei és ismeretei szerint az alábbiak szerint együttműködni:

- a) tájékoztatni őket mindarról, amely szükséges a kórisme megállapításához, a megfelelő kezelési terv elkészítéséhez és a beavatkozások elvégzéséhez, így különösen minden korábbi betegségről, gyógykezeléséről, gyógyszer vagy gyógyhatású készítmény szedéséről, egészségkárosító kockázati tényezőiről,
- b) tájékoztatni őket – saját betegségével összefüggésben – mindarról, amely mások életét vagy testi épségét veszélyeztetheti, így különösen a fertőző betegségekről és a foglalkozás végzését kizáró megbetegedésekről és állapotokról,
- c) az egészségügyi miniszter rendeletében foglalt fertőző betegségek esetén megnevezni azon személyeket, akiktől a fertőző betegséget megkaphatta, illetve akiket megfertőzhetett,

- d) tájékoztatni őket minden, az egészségügyi ellátást érintő, általa korábban tett jognyilatkozatáról,
- e) a gyógykezelésével kapcsolatban tőlük kapott rendelkezéseket betartani,
- f) a gyógyintézet házirendjét betartani,
- g) a jogszabály által előírt térítési díjat megfizetni,
- h) jogszabályban előírt személyes adatait hitelt érdemlően igazolni.

27. § (1) A beteg és hozzátartozói jogaik gyakorlása során kötelesek tiszteletben tartani más betegek jogait.

(2) A beteg és hozzátartozói jogainak gyakorlása nem sértheti az egészségügyi dolgozóknak törvényben foglalt jogait.

(3) A betegjogok gyakorlásának módját – e törvény keretei között – a szolgáltató működési rendje (gyógyintézet házirendje) szabályozza.

A FELVILÁGOSÍTÁS CÉLJA

A beteg tájékoztatása a tervezett beavatkozáshoz szükséges érzéstelenítési módszerekről, azok lehetséges szövődményeiről. A beteg ezáltal lehetőséget kap az azzal kapcsolatos döntéseinek meghozatalára.

A FELVILÁGOSÍTÁS TARTALMI KÖVETELMÉNYEI

A felvilágosításnak ki kell terjednie a következőkre:

- a tervezett érzéstelenítés időpontja;
- a tervezett érzéstelenítés lehetséges (alternatív) formái;
- az ajánlott érzéstelenítés előnye a beteg számára;
- a beteg feladatai a beavatkozást megelőző időszakban;
- az érzéstelenítést megelőző időszakban kerülendő tevékenységek felsorolása;
- az érzéstelenítés folyamatának időrendi lépései;
- az érzéstelenítés, beavatkozás elmaradásának kockázata;

- a tervezett érzéstelenítés során lehetséges szövődmények típusa, előfordulási aránya;
- az érzéstelenítést követő betegmegfigyelés tervezett és lehetséges formái (intenzív osztály, ébredő szoba);
- az ébredést követő várható fizikai és pszichés hatások, valamint az azok kezelésére vonatkozó orvosi tevékenységek felsorolása (respirátorterápia, fájdalomcsillapítás);
- lehetséges kísérő tünetek (rekedtség, izomfájdalom, fogkitörés, fog meglazulása);
- a beteget korlátozó tényezők a műtét utáni időszakban (tartós infúzió, ágynyugalom, hólyagkatéter, járásképeség, közlekedésben való részvétel korlátozottsága);
- a beteg feladatai az érzéstelenítést követő időszakban;
- a további tájékoztatásról való lemondásra lehetőséget kell adni a betegnek.

A FELVILÁGOSÍTÁS MÓDJA

Mind írásban, mind szóban a beteg rendelkezésére kell bocsátani a felvilágosítást. Annak megtörténtéről a törvény alapján a felvilágosított betegnek vagy törvényes képviselőjének, valamint a felvilágosítást végző orvosnak, és ha jogilag szükséges, a tanúknak írásban kell nyilatkozniuk.

A felvilágosítás megtörténteire vonatkozó nyilatkozat független az érzéstelenítésbe való beleegyező nyilatkozattól.

A felvilágosítás megtörténhet már a beteg aneszteziológiai ambulancián való megjelenésekor is.

A felvilágosításnak alkalmazkodnia kell a beteg belátási képességéhez.

Önrendelkezésében korlátozott (kiskorú, mentálisan retardált, gyógyszer hatása alatt álló) beteg esetén a felvilágosítást törvényes gyámja, illetve közvetlen családtagja (lásd: az önrendelkezéshez való jog – Eütv. 16. §) jelenlétében kell elvégezni, akinek a

felvilágosítás megtörténteit írásban kell igazolnia.

Javasoljuk, hogy a beteg kikérdezésekor legyen jelen asszisztens.

A BETEG BELEEGYEZŐ NYILATKOZATÁNAK KÖVETELMÉNYEI

Az érzéstelenítést szükségessé tevő beavatkozásról (pl. műtétről) szóló beleegyező nyilatkozat nem terjed ki az érzéstelenítésre.

A beleegyező nyilatkozatnak a tájékoztatásról szóló dokumentációtól, valamint a premedikációs laptól független írásos anyagnak kell lennie. A nyilatkozaton külön aláírás szükséges a beteg és az orvos részéről.

A beteg beleegyező nyilatkozatának aláírása a premedikáció megadása előtt, ítélő- és cselekvőképes, gyógyszerhatástól mentes állapotban történik.

A beleegyező nyilatkozatnak ki kell terjednie a következőkre:

- a megajánlott érzéstelenítési módok közül melyiket részesíti előnyben a beteg;
- mely beavatkozásokhoz nem adja beleegyezését (pl. vérkészítmény adása, hólyagkatéter);
- a megajánlott, de visszautasított beavatkozás elmaradásának lehetséges következményeiről megkapta a beteg a tájékoztatást;
- az érzéstelenítés során esetlegesen felmerülő szövődményekre, valamint arra, hogy a kezelőorvosnak az arra vonatkozó beavatkozásait tudomásul veszi;
- ki és milyen mértékben kaphat felvilágosítást a beteg érzéstelenítést követő állapotáról, a felmerülő posztoperatív problémákról, kezelésekről.

A beleegyező nyilatkozatot a betegnek vagy törvényes képviselőjének a felvilágosítást végző orvos jelenlétében kell aláírnia.

AJÁNLÁSOK (MELLÉKLETEK) TÁJÉKOZTATÁSI FORMÁKRA ÉS BELEEGYZŐ NYILATKOZATOKRA

1. Altatásra, regionális és helyi érzéstelenítésre vonatkozó általános tájékoztató
2. Altatásra, regionális és helyi érzéstelenítésre vonatkozó kérdőív
3. Altatásra, regionális és helyi érzéstelenítésre vonatkozó beleegyező nyilatkozat
4. Tájékoztatót nem igénylő beteg nyilatkozata
5. Tudnivalók és utasítások ambuláns/egynapos beavatkozások esetén (felnőtt, gyermek)
6. Az aneszteziológiai és intenzív terápiás gyakorlatban előforduló speciális beavatkozásokra vonatkozó felvilágosítási, beleegyezési nyilatkozatok:
 - a) vérkészítmény adása
 - b) vérkészítmény elutasítása (Jehova tanúi)
 - c) epiduralis fájdalomcsillapítás
 - d) centrális, dializáló kanül behelyezése

Az irányelvről további információk kérhetők:

*dr. Bobek Ilona
bobeki@ogyik.hu*

Az anyagot összeállította: dr. Bobek Ilona, dr. Csepregi Gyula,
dr. Darvas Katalin, dr. Élő Gábor, dr. Nagy Géza,
dr. Praefort László és dr. Zimányi Márta

2006. december 8.